

УДК 371.13.374.71:378.12

Юрій ОЛЕКСІН,
кандидат педагогічних наук, доцент,
проректор з науково-педагогічної та навчальної роботи,
професор кафедри методики змісту освіти
Рівненського ОІППО

Зоя ФІЛІПОВА,
завідувач кабінету навчальної роботи,
старший викладач кафедри методики змісту освіти
Рівненського ОІППО

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ СЛУХАЧІВ КУРСІВ У КОНТЕКСТІ НОВИХ ФОРМ І МЕТОДІВ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ

У статті проаналізовано питання вдосконалення професійного розвитку слухачів курсів підвищення кваліфікації Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти у контексті нових форм і методів освіти дорослих. Представлено систему роботи щодо підвищення ефективності навчального процесу.

Ключові слова: професійний розвиток педагога, професійна компетентність, освіта дорослих.

В статье проанализирован вопрос совершенствования профессионального развития слушателей курсов повышения квалификации Ровенского областного института последипломного педагогического образования в контексте новых форм и методов образования взрослых. Представлена система работы по повышению эффективности учебного процесса.

Ключевые слова: профессиональное развитие педагога, профессиональная компетентность, образование взрослых.

This paper examines the problem of improving the professional development of trainees Rivne Regional Institute of Postgraduate Education in the context of new forms and methods of adult education. Presented system works to enhance the learning process.

Key words: teacher professional development, vocational competence, adult education.

На сьогоднішній день ні в кого не викликає сумніву те, що людина мусить навчатися впродовж усього життя. Зважаючи на це, основним завданням післядипломної освіти є формування необхідної основи для професійної підготовки педагога, якою є: форми і методи навчання, що дають можливість отримання та поповнення знань, забезпечують ефективний

розвиток спеціаліста; пізнавальні здібності, особистісні якості, зокрема ті, за допомогою яких індивід може і хоче навчатися.

Метою системи освіти дорослих на сучасному етапі є формування готовності вчителя до впровадження компетентнісно орієнтованого підходу в освітній процес, розвиток професійної компетентності педагогічних кадрів, кінцевою метою яких є виховання життєспроможної особистості.

До завдань післядипломної освіти відносять:

- організоване й систематичне навчання дипломованих спеціалістів;
- подолання розриву між здобутою у ВНЗ професійною підготовкою, практичним досвідом і новими вимогами, які ставлять перед педагогом розвиток науки та суспільні умови.

Головне в освітньому процесі сьогодення – формувати потребу у власних знаннях, пам'ятати, що освітня діяльність – це постійний пошук та розв'язання нестандартних завдань.

Отже, пріоритетними напрямками навчання впродовж життя є:

- постійне оновлення змісту навчально-виховного процесу;
- поява нових педагогічних ідей, підходів, технологій, методик;
- зростання обсягу науково-методичної інформації.

Головна мета підвищення кваліфікації – поступовий розвиток особистості, яка навчається, на основі вдосконалення своєї професійної діяльності. А це можливо лише за умови, коли педагогічні працівники будуть включені до постійного самоаналізу результатів власної діяльності, а також порівняння цих результатів із вимогами сучасних досягнень науки, соціального та професійного досвіду. Виходячи з цього, необхідно вдосконалювати навчальні програми та навчально-тематичні плани курсів, які потрібно спрямовувати не на середньостатистичного слухача, а орієнтуватися на індивідуальні особливості педагога, допомагати йому не тільки адаптуватися до умов навчання, а й самостійно створити власне «освітнє середовище».

Удосконалення професійного розвитку слухачів курсів підвищення кваліфікації у Рівненському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти (РОШПО) здійснюється завдяки модернізації навчальних програм. При цьому за основу модернізації змісту освітніх програм курсів підвищення кваліфікації взято наступні чинники:

1. Випереджувальна освіта для сталого і стабільного розвитку українського суспільства.

2. Стандартизація змісту освіти на основі компетентнісного підходу до особистісно розвивальної діяльності педагога та учня.

3. Методологічні позиції акмеології, андрагогіки, аксіології в освіті.

4. Нові ідеї адаптивного, адміністративного управління освітньою організацією та самоменеджмент педпрацівника.

5. Інтеграція природничої, фізико-математичної, технологічної, суспільно-гуманітарної освіти.

6. Факторно-критеріальне моделювання розвитку освіти та моніторингові дослідження її якості.

7. Реалізація завдань інклюзивної, профільної, компетентнісної освіти.

8. Створення та використання систем інформаційно-комп'ютерного забезпечення освіти. Зокрема, на сьогодні створено офіційний веб-ресурс УОН Рівненської ОДА та Рівненського ОППО, веб-портал «Освіта Рівненщини», на основі якого формується інформаційно-освітній простір системи освіти регіону, що сприяє забезпеченню науково-методичного супроводу навчально-виховного процесу та організації курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників із використанням технологій дистанційного навчання.

Сучасні інформаційно-комунікаційні технології значною мірою підвищують ефективність навчального процесу на основі його індивідуалізації та інтенсифікації, урізноманітнюють форми контролю знань, сприяють унаочненню викладання матеріалу, демонстрації лабораторних робіт та експериментів тощо. Основними методами навчання при цьому є: дискусія, навчальний тренінг, ділова гра, евристичний діалог, практикум із проектування і моделювання навчальних завдань, семінар-практикум, майстер-клас та ін.

На курсах підвищення кваліфікації вчителів теоретичне викладання матеріалу поєднується з практичними вміннями, особистим досвідом педагогів. Запорукою успішності процесу гуманізації у ході підвищення кваліфікації вчителя є: гнучкість навчальних планів і програм; інтеграція змісту навчання; альтернативність способів організації навчального матеріалу; зв'язок професійної діяльності із життям; діалогова культура, вільне вираження почуттів і думок; психологічний комфорт; взаємне духовне та інтелектуальне збагачення.

На курсах підвищення кваліфікації широко застосовується проблемне навчання, моделювання, інноваційні технології та інтерактивні форми діяльності (навчально-практичні тренінги в рамках реалізації програм «Школа як осередок розвитку громади» Всеукраїнського фонду «Крок за кроком», «Сприяння просвітницькій роботі «Рівний-рівному» серед молоді України щодо здорового способу життя», «ВІЛ-інфекція, шляхи профілактики і запобігання зараженню»; каскадні тренінги з формування гендерної культури в освітньому середовищі; семінари-навчання щодо використання програмного забезпечення з фахових предметів).

Удосконалення педагогічної майстерності, перш за все, передбачає розвиток та якісні зміни. Зважаючи на це, основною формою розвитку є інновація, а навчальна робота на курсах підвищення кваліфікації проводиться за наступними інноваційними підходами:

- **Системний підхід**, завдяки якому здійснюється взаємодія слухачів курсів підвищення кваліфікації та професорсько-викладацького складу кафедр, які визначають хід педагогічного процесу, що веде до формування особистості із заданими якостями. У межах системного підходу навчальний процес тісно пов'язаний з експериментально дослідницькою роботою та створенням, упровадженням, використанням новаторства (на кафедрах

працюють науково-дослідні лабораторії та тимчасові науково-дослідні колективи).

- **Диференційований підхід**, у межах якого розглядається особистісно зорієнтоване навчання. Для конструювання і реалізації освітнього процесу проводиться робота з виявлення досвіду кожного слухача. Розвиток курсанта як особистості відбувається як через оволодіння нормативною діяльністю, так і завдяки збагаченню суб'єктного досвіду. Основними завданнями підвищення кваліфікації є формування пізнавальних здібностей на основі оволодіння знаннями й уміннями.

- **Інформаційний підхід**, завдяки якому здійснюється оновлення змісту, форм, методів і засобів навчання шляхом широкого впровадження в навчальний процес сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, електронного контенту (розроблено та впроваджено тренінг «Курс Microsoft® із цифрових технологій» у рамках спецкурсу «Основи інформаційно-комунікаційних технологій» (проект «Партнерство в навчанні»), за результатами онлайн-тестувань з якого представництво Microsoft видає сертифікати встановленого зразка для вчителів інформатики; розроблено нові спецкурси «Створення і розміщення в мережі Інтернет шкільного освітнього інформаційного ресурсу» та «Основи візуального програмування»; навчання різних категорій слухачів відбувається не лише за традиційними навчальними модулями «Інформаційні та телекомунікаційні технології», а й за відносно новими «Основи інформаційно-комунікаційних технологій (Microsoft)» та «Intel®. Навчання для майбутнього»; на базі платформи дистанційної освіти «Moodle» організовуються віртуальні екскурсії, віртуальні майстер-класи, дистанційні тренінги, інтернет-лекції, інтернет-заняття (онлайн-заняття), інтернет-консультації, інтернет-конференції, самостійні та контрольні роботи тощо).

- **Діяльнісний підхід**, у рамках якого застосовується евристичний метод: викладач не повідомляє готових знань, а ставить навчальну проблему того чи іншого рівня, після чого шляхом послідовних навчальних завдань підводить слухачів до самостійного її вирішення.

- **Технологічний підхід** включає трансформацію теоретичних закономірностей психології, педагогіки та методики навчання, що спрямовані на гарантоване досягнення діагностично спроектованих освітніх цілей. Представлений підхід реалізується за блочною системою: інформаційно-смысловий блок (увідомлення слухачами курсів сутності явища та його суттєвих характеристик); діагностичний блок (діагностика слухачами курсів рівня розвитку власних особистісних характеристик, необхідних для успішного виконання психолого-педагогічних завдань); корекційно-розвивальний блок (оволодіння конкретними прийомами виконання психолого-педагогічних завдань).

- **Компетентнісний підхід** передбачає формування предметних і профільних компетентностей та реалізується через упровадження інноваційних методик й інтерактивних технологій: залучення курсантів до самостійної роботи, використання активних форм навчання: семінарів,

практичних занять, тренінгів, майстер-класів; упровадження дистанційної форми навчання, що дозволяє нівелювати відстань між учителями-практиками, методистами та науковцями, залучаючи їх до творчого діалогу. Переважно всі лекційні матеріали викладачів кафедр пов'язані з посиленням практичної (діяльнійсної) складової освітнього процесу й зорієнтовані не тільки на об'єм засвоєної навчальної інформації, а й на здатність слухача курсів адаптуватися і самостійно діяти в різноманітних ситуаціях, вирішувати проблеми різної складності на основі наявних знань.

Наскрізною лінією навчальної, наукової, методичної, дослідницької та просвітницької діяльності кафедр є формування нового компетентнісного підходу до визначення змісту, характеру та спрямованості педагогічної діяльності вчителя в **інклюзивних закладах освіти** (розроблено тренінговий курс «Діти з особливими потребами та організація їх навчання»), спроба внести особистісний смисл у навчальний процес та досягти формування у педагога здібностей діяти в проблемних ситуаціях. Компетентнісний підхід акцентує увагу на посиленні прикладного характеру всієї системи освіти, а також на ідеї формування у педагогів установок до зміни своєї поведінки, проектування результатів освітньої діяльності. Через призму різноманітних форм навчальних занять проходить формування якісної характеристики професійної компетентності педагога, яка включає такі складові:

- розуміння суті завдань, що виконуються;
- наявність досвіду у цій сфері й активне його використання;
- уміння вибирати засоби, адекватні конкретним обставинам;
- почуття відповідальності за досягнуті результати;
- здатність визнавати власні помилки та коригувати їх.

Упровадження сучасних технологій навчання та нових підходів до викладання на курсах підвищення кваліфікації є поступовим переходом системи післядипломної освіти з режиму репродуктивної педагогіки в інтерактивний режим. Особлива увага приділяється професійному моделюванню, конструюванню та прогнозуванню.

Відповідно до нової філософії освіти, педагог – це не тільки транслятор досвіду, а й стимулятор пізнання і розвитку учнів, не тільки виконавець рекомендованих навчальних методик, а й автор власних, які сприяють зростанню особистості. На сучасному етапі педагог забезпечує свій постійний розвиток, володіє такими особистісними якостями, як здатність до самоосвіти, самовдосконалення, творчого вирішення практичних проблем, уміння вибирати і використовувати різноманітні технології та науково-дослідницькі методи.

Навчання на базі Рівненського ОППО є варіативним і гнучким, індивідуально зорієтованим, що дає слухачам можливість орієтуватися на вибір оптимальної освітньої траєкторії в контексті прогностичного бачення професійної і власної життєдіяльності.

Убачаємо такі прогнозовані результати педагогічної майстерності: комунікабельність, професійна проникливість, динаміка розвитку, емоційна стабільність, оптимістичне прогнозування і креативність.

Отже, організація змісту та форм навчання у Рівненському ОШПО враховує сучасні потреби суспільства, засвідчує певні проблеми, формує перспективи щодо змістового наповнення тематики (роль виховання, вікові особливості дітей, безпека в мережі Інтернет, психологія сучасного підлітка тощо) та традиційних і інтерактивних форм організації роботи педагогічних працівників у курсовий та міжкурсовий періоди.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрагогічні проблеми у підготовці викладачів для системи післядипломної педагогічної освіти / О. М. Пехота, В. І. Пуцов, Л. Я. Набока, А. М. Старева. – Чернівці : Букрек, 2006. – 68 с.
2. Бідюк Н. Освіта дорослих у міжнародному контексті: інтеграційні процеси [Текст] / Н. Бідюк // Професійна освіта : ціннісні орієнтири сучасності : зб. наук. праць / МОН України ; НАПН України ; Ін-т пед. освіти та освіти дорослих. – Київ = Харків, 2009. – С. 195-201.
3. Борова Т. А. Теоретичні засади адаптивного управління професійним розвитком науково-педагогічних працівників вищого навчального закладу : монографія / Т. А. Борова. – Харків : СМІТ, 2011. – 384 с.
4. Гузій Н. В. Педагогічний професіоналізм: історико-методологічні та теоретичні аспекти : монографія / Н. В. Гузій. – К. : НПУ ім. М. Драгоманова, 2004. – 243 с.
5. Даниленко Л. І. Модернізація системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників в умовах її інноваційного розвитку / Л. І. Даниленко // Післядипломна освіта в Україні. – 2008. – № 2. – С. 8-10.
6. Інноваційні підходи до формування та розвитку професійної компетентності педагогічних працівників у системі неперервної освіти : темат. зб. праць Всеукраїнського науково-практичного семінару в рамках Всеукраїнської школи новаторства керівних, науково-педагогічних і педагогічних працівників післядипломної педагогічної освіти (Рівне, 14-15 червня 2011 р.) / упор. Н. А. Мельник, Т. А. Ніколайчук, А. А. Волосюк. – Рівне: ПП Лапсюк, 2012. – 508 с. (Серія «Бібліотечка Всеукраїнської школи новаторства»).
7. Клокар Н. І. Інституційний розвиток та професійний розвиток персоналу закладу післядипломної педагогічної освіти : навч.-метод. комплекс / Н. І. Клокар. – Біла Церква : КОПОПК, 2008. – 664 с.
8. Клокар Н. І. Підвищення кваліфікації педагогічних працівників в умовах післядипломної освіти регіону на засадах диференційованого підходу : монографія / Н. І. Клокар; Університет менеджменту освіти НАПН України. – К., 2010. – 528 с.
9. Кремень В. Г. Інноваційність і освіта / В. Г. Кремень // Рідна школа. – 2012. – № 4-5. – С. 12.
10. Левченко Т. І. Розвиток освіти та особистості в різних педагогічних системах : монографія / Т. І. Левченко. – Вінниця : Нова книга, 2002. – 512 с.

11. Лопушанська Г. Неперервна освіта / Г. Лопушанська // Директор школи. – 2012. – № 1. – С. 4-8.

12. Лук'янова Л. Концепція освіти дорослих в Україні / Л. Лук'янова // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи : зб. наук. праць / гол. ред. Л. Б. Лук'янова; Інститут педагогічної освіти та освіти дорослих НАПН України. – К. : ЕКМО, 2011. – Вип. 3. – Ч. 1. – С. 8-16.

13. Никишина И. В. Диагностика готовности педагога к освоению инновационных педагогических технологий как уровня профессионального развития / И. В. Никишина. – Волгоград : Перемена, 2006. – 128 с.

14. Ноулз М. Ш. Современная практика образования взрослых. Андрагогика против педагогики / М. Ш. Ноулз. – М. : Издательский отдел НМЦ СПО, 1998.

15. Олійник В. В. Безперервний професійний розвиток педагога в умовах реалізації Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки / В. В. Олійник // Школа педагогічної майстерності : тези доповідей. – Рівне : РОШПО, 2011. – С. 3-12.

16. Онаць О. Управління розвитком педагогічної культури вчителя / О. Онаць // Директор школи. – 2012. – № 4. – С. 4-10.

17. Освіта дорослих : теорія, досвід, перспективи : зб. наук. пр. / НАПН України ; Ін-т пед. освіти та освіти дорослих. – К., 2009. – Вип. 1. – С. 80-89.

18. Освіта дорослих: теоретичні і методологічні засади : монографія / Л. Б. Лук'янова, Л. Є. Сігаєва, О. В. Аніщенко та ін. ; НАПН України ; Ін-т пед. освіти та освіти дорослих. – Київ : Педагогічна думка, 2012. – 271 с. : іл., табл.

19. Освіта впродовж життя: досвід та перспективи розвитку : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 22-23 квіт. 2010 р.) / Київ. нац. торг.-екон. ун-т ; Ін-т вищ. кваліфікації ; редкол. : А. А. Мазаракі (відп. ред.) та ін. - К. : КНТЕУ, 2010. – 139 с.

20. Педагогічні технології у безперервній професійній освіті : монографія / С. О. Сисоєва, А. М. Алексюк. П. М. Воловик та ін.; за ред. С. О. Сисоєвої. – К. : ВІПОЛ, 2001. – 502 с.

21. Професійна освіта та освіта дорослих / редкол. : Н. Г. Ничкало (відп. ред.) та ін. – 2012. – 511 с. : іл.

22. Професійний розвиток педагогічних працівників: практична андрагогіка : наук.-методич. посіб. / за заг. ред. В. І. Пуцова, Л. Я. Набоки. – К., 2007. – 228 с.

23. Пуцов В. І. Освіта дорослих – важливий фактор розвитку особистості педагога / В. І. Пуцов // Післядипломна освіта в Україні. – 2008 – № 8 (спецвип.). – С. 3-7.

24. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация / Дж. Равен; пер. с англ. – М. : Когнито-центр, 2002. – 416 с.

25. Сігаєва Л. Розвиток Освіти дорослих в Україні (друга половина ХХ ст. – початок ХХІ ст.) : монографія / за ред. С. О. Сисоєвої ; НАПН України ;

Інститут педагогічної освіти та освіти дорослих НАПН України. – К. : ЕКМО, 2010. – 420 с.

26. Стрельніков В. Ю. Розвиток професійної компетентності вчителів у закладах післядипломної педагогічної освіти : дис. ...канд. пед. наук : 13.00.01 / В. Ю. Стрельніков ; Інститут пед. і психол. профес. освіти АПН України. – К., 1995. – 223 с.

27. Теоретичні і методичні засади моделювання фахової компетентності керівників закладів освіти : монографія / Г. В. Єльнікова, О. І. Зайченко, В. І. Маслов та ін. ; за ред. Г. В. Єльнікової. – Київ = Чернівці : Книги ХХІ, 2010. – 460 с.

28. Туріщева Л. В. Професійний розвиток педагога: психологічний аспект / Л. В. Туріщева. – Харків : Основа, 2006. – 142 с.

29. Чернишов О. Моделювання післядипломної педагогічної освіти на засадах неперервності професійного розвитку/ О. Чернишов, Е. Соф'янц // Рідна школа. – 2011. – № 4-5. – С. 14-18.

Дата надходження до редакції: 06.03.2014 р.